

FME BELEIDSAGENDA

Europa in de wereld

Een sterk Europa voor
een sterke Nederlandse
technologische industrie

ONZE LEDEN

2.200

Leden

220.000

Medewerkers

59 miljard

Euro export

92% mki
8% groot-
bedrijf

30

Branche-
verenigingen en
platforms

119 miljard

Euro omzet

VISIE FME

Wij zien dat nieuwe technologie en data zorgen voor een radicale verandering van elk aspect van de samenleving. Als iedereen meedoet kunnen we door technologie de samenleving vooruit helpen en kansrijk werk bieden.

MISSIE FME

We mobiliseren en verbinden de technologische industrie en de samenleving voor elke vraag of uitdaging waarop technologie het antwoord is. We gaan voor een toekomstbestendige wereld, met welzijn en welvaart, waarin iedereen meedoet.

KERNWAARDEN

- Verbinden
- Vernieuwen
- Ondernemen

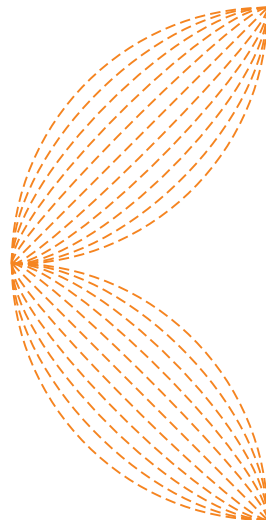
Het belang van een open economie en de EU voor de Nederlandse technologische industrie

Een open economie is cruciaal voor de Nederlandse technologische industrie. Bedrijven spelen een belangrijke rol in het bedenken, produceren en exporteren van technologische oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken op onderwerpen als energie, landbouw en gezondheidszorg. Door toegang tot internationale markten verkrijgen bedrijven grondstoffen en componenten die onmisbaar zijn voor de verduurzaming en de digitalisering van de industrie. Technologische waardeketens zijn bovendien bij uitstek internationaal.

Met een exportwaarde van €59 miljard behalen FME-lidbedrijven de helft van hun omzet in het buitenland. Dit is 10 procent van de totale Nederlandse waarde van goederenexport.¹ Het hiermee verdiende geld levert een belangrijke bijdrage aan de financiering van onze zorg, onderwijs en infrastructuur. Dankzij de hightech sector heeft Nederland bovendien toegang tot cruciale internationale kennisnetwerken. Hiermee doet Nederland mee op het hoogste niveau.

Het is van belang dat de Nederlandse technologische industrie ook in de toekomst op dit niveau mee kan blijven doen. In mei 2022 lanceerde FME al de 'Agenda Industriebeleid 2022-2024'. Hierin staat verwoord hoe we van Nederland een weerbare, competitieve en internationaal verbonden industrie kunnen maken, die zorgt voor welzijn en brede welvaart. Sinds de lancering van deze agenda hebben geopolitieke spanningen een nog sterkere invloed op onze economie. Een Europees perspectief is belangrijker dan ooit: de Europese interne markt is onze thuismarkt en ten opzichte van Nederland is de EU als machtsblok beter in staat op te komen voor onze belangen en waarden. De Nederlandse technologische industrie heeft dan ook baat bij een sterk Europa in de wereld.

Tegen deze achtergrond presenteert FME in aanvulling op de 'Agenda Industriebeleid 2022-2024' met 'Europa in de wereld' haar visie op hoe de EU haar marktmacht buiten de grenzen dient te benutten voor een toekomstbestendige Nederlandse technologische industrie. Naast thematische standpunten bevat de visie ook paragrafen over China, de VS, India, Afrika, het VK, de ruimte en Rusland.

Hoofdpunten

1. De EU dient vol in te zetten op het afsluiten van **moderne handelsverdragen**
2. De EU dient te blijven streven naar een **heropleving van het op regels gebaseerde internationale handelssysteem**
3. De EU dient haar **defensieve handelsinstrumentarium daadwerkelijk te gebruiken** om de industrie te beschermen tegen oneerlijke concurrentie en oneerlijke handelspraktijken
4. Nederland en de EU moeten een **zelfstandige positie innemen** door gezamenlijk op te trekken in de geopolitieke machtsstrijd tussen de VS en China
5. Het is van belang dat de EU **risicovolle strategische afhankelijkheden afbouwt**
6. Voor het vergroten van de leveringszekerheid van kritieke grondstoffen is het nodig dat de EU **handelsrelaties diversifieert, multilateraal optrekt en investeert in duurzame mijnbouw, raffinagecapaciteiten en infrastructuur in derde landen**
7. De EU kan haar positie als wereldwijde normbepaler niet voor lief nemen en moet focussen op **maximale invloed bij internationale standaardisatieprocessen**
8. Het is zaak dat de EU zorgt voor **praktisch uitvoerbare duurzaamheidswetgeving**, met **samenhang tussen verschillende wetgevingstrajecten** als uitgangspunt

Inhoud

ALGEMENE ANALYSE 6

Positie technologische industrie onder druk door protectionisme en geopolitiek 6

Strategisch handelen vereist, binnen én buiten Europa 6

Hoofdstuk 1

OPEN EN EERLIJKE HANDEL 8

Moderne handelsverdragen 9

Strategisch, gelijkwaardige en wederkerige handelspolitiek 9

WTO 10

Digitale handel 11

Hoofdstuk 2

WEERBARE EN DUURZAME KETENS 12

Weerbare ketens 13

Grondstoffen 14

IMVO 15

Hoofdstuk 3

EEN GELIJK SPEELVELD 16

Handelsbeschermende maatregelen 17

Standaarden 18

Exportcontroles en sancties 19

VISIE OP LANDEN EN REGIO'S 20

China 20

De VS 21

India 22

Afrika 23

Het Verenigd Koninkrijk 24

De ruimte 25

Rusland 26

Bronnen 27

Positie technologische industrie onder druk door protectionisme en geopolitiek

De internationale concurrentiepositie van de Nederlandse technologische industrie staat onder druk. Lidbedrijven lopen al geruime tijd aan tegen tal van handelsbarrières buiten de EU. Zaken als complexe en onzuivere douane-procedures, wetgeving die lokale aanbieders bevoordeelt en importquota bemoeilijken internationaal zakendoen. Met name voor het midden- en kleinbedrijf (mkb) vormt dit een hindernis om te ondernemen buiten de EU. Steeds vaker verkeren bedrijven in moeilijk vaarwater door geopolitieke spanningen op het wereldtoneel en doordat het op regels gebaseerde, internationale handelssysteem afbrokkelt. Exportbeperkingen (zoals sancties), industriële subsidies en de inzet van economische instrumenten voor (geo)politieke doeleinden maken het mondiale speelveld onvoorspelbaar. Onder andere zorgt dit voor verstoorde toeleveringsketens en ontmoedigt dit bedrijven te investeren. Waar landen wereldwijd tussen 2017 en 2019 nog 8.113 handelsbeperkende maatregelen instelden, ging dit tussen 2020 en 2022 om 15.234 maatregelen.² Een tendens van diepere integratie in de wereldeconomie maakt plaats voor een versterkt streven naar zelfvoorziening en onafhankelijkheid.³ Als landen doelmatig inzetten op het terugdraaien van wereldwijde integratie, kan dit tot 7 procent van het mondiale bbp kosten.⁴ Ook bepaalt technologische competitie steeds meer de dynamiek op het wereldtoneel. Vanuit de gedachte dat technologisch leiderschap de strijd om wereldwijde suprematie bepaalt, schromen grootmachten als de VS en China weinig middelen om deze 'tech race' te winnen. Om China's opmars te stuiten, zet de VS in op technologische ontkoppeling met China, bijvoorbeeld op het gebied van halfgeleiders en kunstmatige

intelligentie.⁵ Europa staat vanuit China en de VS onder druk om één van hen te steunen.

Voor Nederland zijn de geopolitieke verschuivingen geen ver-van-ons-bedshow. Nederland is bij uitstek een handelsland: handel levert 2,4 miljoen banen op in Nederland, en een derde van het bbp komt van export.⁶ Onze open economie draagt dan ook sterk bij aan ons welzijn en onze brede welvaart. Door de unieke Nederlandse positie op een aantal belangrijke technologieën (zoals chiptechnologie, quantum-technologie en fotonica) en de aanwezigheid van kwetsbare afhankelijkheden (zoals grondstoffen) zijn de geopolitieke moeilijkheden extra voelbaar. Het is niet verrassend dat Nederlandse exporteurs in een recent onderzoek 'Geopolitieke onrust' noemden na 'Hoge energieprijzen' als de belangrijkste bedreiging voor het behalen van de bedrijfsdoelstellingen.⁷ Een punt van zorg is dat geopolitieke rivaliteit niet alleen onze welvaart bedreigt, maar ook ons welzijn direct en indirect op het spel zet. Onderzoek wijst uit dat potentiële geopolitieke crises een directe impact hebben op Nederland. Dit kan de toevoer van grondstoffen en chips ernstig verstoren. Het functioneren van vitale sectoren als de medische sector en het duurzame energiesysteem kan hiermee in gevaar komen.⁸ Het risico op maatschappelijke ontwrichting is daarmee reëel.

Strategisch handelen vereist, binnen én buiten Europa

Nederland alleen is in deze geopolitieke machtsstrijd niet in staat om de crisis- en toekomstbestendigheid van haar technologische industrie te garanderen. Dit vereist een Europese aanpak en een versterking van de Europese open strategische autonomie. Momenteel is Europa nog te vaak een speelbal in plaats van een speler. Zo heeft geen enkel

“Eensgezindheid is het sleutelwoord”

van de EU-lidstaten de leiding in het onderzoek naar 44 innovatieve technologieën (zoals elektrische batterijen, quantumsensoren of geavanceerde robotica) en haalt de EU 57 procent van haar hoogwaardige producten uit slechts twee landen: China en de VS.^{9,10} Zonder sleutelposities op innovatieve technologieën is de EU minder goed in staat om onderdeel uit te maken van mondiale innovatiecoalities en om standaarden en wetgeving mede vorm te geven.

Door de recente geopolitieke verschuivingen is het goed dat industriepolitiek hoog op de Brusselse agenda staat. Tussen 2000 en 2020 verloor de Europese industrie al 30 procent van het internationale industriële marktaandeel.¹¹ Het besef is ingedaald dat afhankelijkheid kwetsbaar maakt. Strategische industriepolitiek is essentieel voor klimaatneutraliteit, digitaal leiderschap en een gelijk speelveld op de wereldmarkt. Ook in Nederland is industriepolitiek essentieel voor een goede internationale concurrentiepositie en brede welvaart.¹² We willen onze kennisintensieve producten over de hele wereld kunnen blijven verhandelen. Dit vraagt onder andere om durfkapitaal, stimulerende beleidskaders en investeringen in scholing en R&D. Tegelijkertijd is een gelijk speelveld *binnen* de EU en een verdieping van de interne markt nodig. De interne markt is nu nog te gefragmenteerd en staat de open strategische autonomie van de EU in de weg. Als relatief kleine economie heeft Nederland daarom baat bij een eensgezinde Europese aanpak. Met de *Green Deal Industrial Plan* (GDIP) zet de EU recent in op toekomstgericht industriebeleid met verduurzaming van de industrie en de ontwikkeling van groene technologie als inzet. De EU wil hiermee de basis leggen voor onze toekomstige groene economie.

Parallel aan Nederlandse en Europese industriepolitiek heeft de Nederlandse technologische industrie ook baat bij een sterk Europa in de wereld. Ten opzichte van Nederland is de EU als 's werelds grootste interne markt beter in staat een vuist te maken tegen oneerlijke handelspraktijken. Zonder sterke Europese machtspositie is de EU ook niet in staat om waarden te kunnen verdedigen.

Bovendien vindt in 2024 85 procent van de wereldwijde economische groei plaats buiten de EU en is 60 procent van de import van de EU benodigde input voor Europese industriële productie.^{13,14} Ten slotte daalt tot 2050 naar schatting de bijdrage van de EU aan het mondiale bbp van 15 procent naar 9 procent, terwijl het gezamenlijke aandeel van China en India in die periode zou stijgen naar 35 procent.¹⁵ Eensgezindheid is het sleutelwoord, zowel in relatie tot de interne markt als tot de wereld: een verdeeld EU speelt het assertieve beleid van landen als China en de VS immers in de kaart. Tegelijkertijd moet de inzet van EU niet omslaan naar protectionisme of (gedeeltelijke) ontkoppeling van de wereldeconomie. Dit is onzinnig en raakt de Nederlander hard in de portemonnee. Hoewel FME een inzet op het verminderen van risicovolle kwetsbaarheden (*'derisking'*) toejuicht, leert de praktijk ook dat duurzame technologieën op korte termijn niet zonder Congolees kobalt of Chinese halffabricaten kunnen.

In het huidige tijdsgewricht rijst daarom meer dan ooit de vraag hoe de EU dient te balanceren tussen economische efficiëntie en vrijhandel enerzijds en geopolitieke weerbaarheid en (economische) veiligheidsbelangen anderzijds, en hoe dit zich verhoudt tot Europese waarden.¹⁶

Hoofdstuk 1

Open en eerlijke handel

Nederland heeft baat bij een functionerend, op regels gebaseerd internationaal handelssysteem met zo min mogelijk handelsbelemmeringen. Goederen- en dienstenstromen gefaciliteerd door internationale handelsovereenkomsten van de WTO en de EU genereren tot twee derde van ons bbp.¹⁷

Door open en eerlijke handel is Europa bovendien in staat om haar economische weerbaarheid te vergroten, politieke relaties te versterken, naleving van arbeidsrechten te stimuleren en verduurzaming aan te jagen.

Moderne handelsverdragen

Handelsverdragen die de EU sluit met derde landen en regio's spelen een cruciale rol bij het wegnemen van handelsbarrières die de technologische industrie buiten de EU ervaart. Deze barrières zijn alom aanwezig. Zo zijn de kosten van technische handelsbarrières (als veiligheids- en milieuvoorschriften) van alle productgroepen het hoogst bij gespecialiseerde machines, richten sinds 2019 de meeste handelsbeperkende maatregelen zich op ijzer- en staalproducten en maken exporterende bedrijven in de elektrotechnische en machine-industrie zich van alle Nederlandse industrietakken het vaakst zorgen over handelsbeleid.^{18,19,20} Door de ruim 40 handelsverdragen met bijna 80 landen profiteren Nederlandse bedrijven van lagere invoertarieven, verbeterde markttoegang en harmonisatie van procedures.²¹ Dit is ook een stimulans voor technologische innovaties. Een punt van zorg is wel dat mkb'ers door de complexiteit van handelsverdragen vaak niet goed in staat zijn de vruchten ervan te plukken.²²

Handelsverdragen draaien tegenwoordig niet langer alleen om het wederzijds verhogen van het welvaartsniveau. Bij het afsluiten van *moderne* handelsverdragen zet de EU afspraken over handel en duurzame ontwikkeling centraal. Het negatieve sentiment dat hier soms over heerst, is onterecht. Bij dergelijke verdragen zijn er ambitieuze hoofdstukken over onderwerpen als het tegengaan van ontbossing en het beschermen van werknemersrechten. Via handelsverdragen kan Nederland dus ook verduurzaming in niet-EU-landen stimuleren. Op deze manier dragen de verdragen bij aan het behalen van de *Sustainable Development Goals* (SDG's) van de VN. Het handels- en investeringsverdrag tussen de EU en Canada is een voorloper van de nieuwe generatie handelsverdragen.

Strategisch, gelijkwaardige en wederkerige handelspolitiek

Handelsverdragen zijn ook relevanter om af te sluiten om geopolitieke redenen. Door middel van handelsverdragen kan de EU haar politieke invloed vergroten en handelsrelaties diversifiëren ten behoeve van het verminderen van risicovolle afhankelijkheden. Dit creëert wederzijdse afhankelijkheden en stelt de EU beter in staat allianties te smeden. Gegeven de geopolitieke spanningen en de (relatief) neutrale positie die 'ongebonden' landen als India en Brazilië innemen op het wereldtoneel is dit belangrijker dan ooit.

Moderne handelsverdragen moeten naast geopolitieke belangen ook wederkerigheid en gelijkwaardigheid nastreven. Wederkerigheid impliceert dat er sprake is van een onderlinge, vergelijkbare mate van markttoegang. Het is positief dat dit beginsel steeds meer centraal staat in de Europese handelspolitiek.²³ De EU moet ook gelijkwaardigheid als uitgangspunt centraal stellen en rekening houden met de situatie waarin landen en regio's zich bevinden. Ondanks dat de EU met toegang tot een interne markt van bijna 450 miljoen consumenten een belangrijke troef in handen heeft bij het afsluiten van handelsverdragen, blijken de hoge Europese standaarden voor landen regelmatig een brug te ver. Het verdient de nadruk

dat veel landen met China een aantrekkelijke, alternatieve handelspartner hebben die amper voorwaarden oplegt rond onderwerpen als duurzaamheid en mensenrechten. Zonder een handelsverdrag kan de EU hoe dan ook minder goed tot afspraken komen rond dergelijke onderwerpen en kan het waarden en normen minder goed verspreiden. Tegen deze achtergrond zou de EU vol moeten inzetten op het afsluiten van moderne handelsverdragen met Australië, India, Indonesië en het Mercosur-handelsblok* en hierna onderhandelingen starten over moderne handelsverdragen met de VS, de *African Continental Free Trade Area*** (AfCFTA) en het Zuid-Aziatische handelsblok ASEAN***.

WTO

De Wereldhandelsorganisatie (WTO) is met ruim 160 lidstaten op papier een spil in het bevorderen van handel en het beslechten van handelsconflicten. Al sinds 2019 is de WTO echter een tandeloze tijger, doordat de VS

“Ook om geopolitieke redenen zijn handelsverdragen relevant om af te sluiten”

geen nieuwe rechter benoemt voor het geschillenbeslechtsmechanisme (de *‘Appellate Body’*). Hierdoor kent het grilligere multilaterale handelssysteem geen arbiter die toeziet op naleving van internationale handelsregels. Ondanks de patstelling kan de EU de handdoek echter niet in de ring gooien: zonder een functionerende WTO heeft de technologische industrie last van een internationaal ongelijk speelveld. Bij de 13^e Ministeriële Conferentie van de WTO begin 2024 moet de EU daarom inzetten op een doorbraak van de impasse in het geschillenbeslechtsmechanisme. Daarnaast moet naleving van WTO-regels te allen tijde het uitgangspunt zijn van de EU. Anders is de EU geen geloofwaardige handelspartner en is er een vergroot

* Argentinië, Brazilië, Paraguay en Uruguay

** De vrijhandelszone beslaat alle Afrikaanse landen m.u.v. Eritrea

*** Brunei, Cambodja, Filipijnen, Indonesië, Laos, Maleisië, Myanmar, Singapore, Thailand en Vietnam

risico op een wereldwijde ‘free for all’. Het is goed dat de Europese handelsbeschermende maatregelen in lijn zijn met WTO-regels.

Problematisch is daarnaast dat veel WTO-regels toe zijn aan modernisering. De meeste regels komen uit 1995.²⁴ De EU moet daarom inzetten op het verbeteren van de regels rond industriële subsidies en voortbouwen op de eerdere gezamenlijke inspanningen met Japan en de VS uit 2018-19. Dit trilaterale initiatief onderzoekt hoe multilaterale regels voor industriële subsidies het internationale speelveld gelijkjer konden maken. De huidige WTO-regels die alle subsidies verdelen in verboden of uitvoerbare categorieën zijn namelijk niet langer geschikt voor het beoogde doel.²⁵ Ook dient de EU in te zetten op het komen tot criteria voor wanneer een land een ontwikkelingsland is. Opkomende economieën als Brazilië en India hebben een dergelijke status en profiteren daarmee van

“De EU moet in de wereld focussen op vrij verkeer van data”

allerlei privileges en uitzonderingen.²⁶ Heldere criteria zijn ook nodig over in welke gevallen lidstaten zich op basis van ‘nationale veiligheid’ mogen beroepen op het invoeren van handelsbeperkingen. WTO-lidstaten maken steeds vaker gebruik van deze uitzonderingsregel. Voor een internationaal gelijk speelveld is het van belang dat landen deze regel niet misbruiken.²⁷

Digitale handel

Digitale handel verwijst naar handel die (deels) mogelijk is gemaakt door digitale technologieën als kunstmatige intelligentie en cloud computing.²⁸ Dit stelt bedrijven in staat om bedrijven data veilig over grenzen heen te laten delen. Deze technologieën zijn daarmee onmisbaar voor het faciliteren van internationale handel. ‘Industrial metaverses’ kunnen een belangrijke rol spelen bij het creëren van nieuwe mogelijkheden. In *industrial metaverses* komen virtuele en fysieke werelden samen in een geïntegreerd ecosysteem om industriële productieprocessen te optimaliseren en te verduurzamen. De groeiende aandacht voor het belang van digitale handel gaat gepaard met een tendens van regulering rond zaken als cybercrime en privacy. Restricties nemen toe en een internationale lappendeken aan complexe wetgeving ontstaat.²⁹ Partnerschappen en handelsverdragen met digitale handelsregels kunnen fragmentatie voorkomen en tegengaan. In dat kader is het positief dat de EU sinds mei 2022 digitale partnerschappen heeft getekend met Japan, Zuid-Korea en Singapore. Het streven moet zijn om uiteindelijk tot een digitaal partnerschap te komen met ASEAN. In brede zin moet de EU in de wereld focussen op vrij verkeer van data, ondersteuning van innovatie door de bescherming van de broncode, het voorkomen van gedwongen technologieoverdracht en het vermijden van digitaal protectionisme, met in het beleid een onderscheid tussen consumentendata en B2B-data. Dit stelt bedrijven in staat te innoveren en hun concurrentiepositie uit te bouwen.

Hoofdstuk 2

Weerbare en duurzame ketens

Internationale waardeketens zijn de afgelopen decennia grotendeels ingericht op basis van efficiëntie. Zo'n 50 procent van de internationale handel vindt nu plaats via internationale waardeketens.³¹ Technologische waardeketens zijn bij uitstek lang en complex. Een chip passeert bijvoorbeeld soms wel 60 landsgrenzen in het proces van grondstof tot consument.

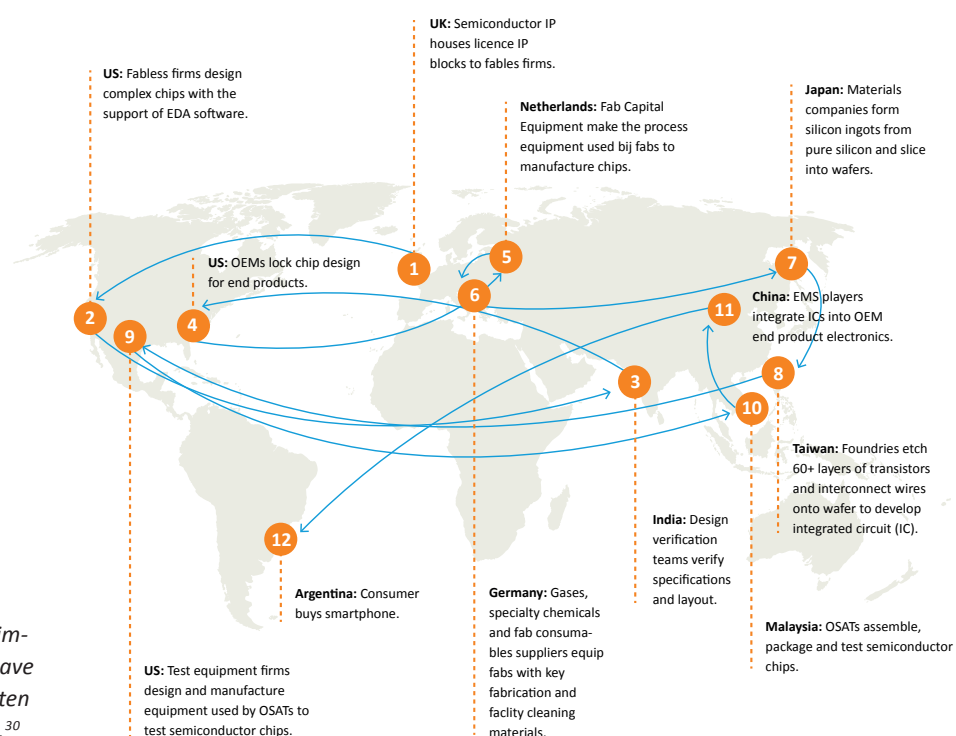
Een opeenstapeling van verstoringen van toeleveringsketens legde de afgelopen jaren echter verschillende kwetsbaarheden bloot. Dit had onder andere hoge container-, grondstoffen- en energieprijzen als gevolg. Het is dan ook van belang dat de EU risicovolle strategische afhankelijkheden afbouwt. Zo kan energiebesparing een rol spelen bij het verminderen van de afhankelijkheid op de import van fossiele energie. Om te voorkomen dat derde landen misbruik maken van asymmetrische afhankelijkheden, moet de EU daarnaast bereid zijn haar positie als machtsblok te gebruiken. Als er sprake is van wederzijdse afhankelijkheden, moet de EU deze aanwenden.

Weerbare ketens

Van de 5.000 importproducten is de EU bij 137 producten strategisch afhankelijk van derde landen.³² In Nederland is er uit 135 productcategorieën sprake van 21 strategische afhankelijkheden.³³ Hoewel publieke betrokkenheid en samenwerking met de private sector bij bepaalde afhankelijkheden gewenst is, moet dit niet leiden tot een streven naar zelfvoorziening. Verplichtingen om bedrijven ketens te laten diversifiëren of voorraden aan te laten leggen

zijn onwerkbaar. *'Reshoring'*, het terughalen van bedrijfsactiviteiten uit het buitenland naar eigen land, dient een strategische afweging van bedrijven zelf te blijven. Bedrijven staan voor complexe afwegingen bij het kiezen van een productielocatie. Het kan belangrijk zijn om dicht bij klanten, innovatiecentra of leveranciers te vestigen. Een expliciete inzet van Europa op *reshoring* is contraproductief. De overheid kan *reshoring* wel bevorderen. In het geval van het borgen van leveringszekerheid van essentiële producten is een faciliterende rol van nut. Voor goederen met strategisch belang als halfgeleiders en batterijen is het wenselijk dat maatregelen die een weerbare keten bevorderen in samenwerking met gelijkgestemde landen worden genomen. Internationale gremia als de G7 en de *EU Trade and Technology Councils* met India en VS lenen zich hier goed voor.

Ketens moeten ook digitaal weerbaar zijn, zij zijn immers zo sterk als de zwakste schakel. Cyberdreigingen komen vaker voor en worden complexer, dwingender en destructiever. Dreigingen zijn daarnaast veelal grensoverschrijdend. Het is daarom belangrijk om in te

Figuur 1: Een gesimplificeerde weergave van de waardeketen van halfgeleiders.³⁰

zetten op internationale samenwerking en het versterken van onze cybercapaciteit. Diplomatiek optreden vanuit de EU tegen ongewenste (statelijke) cyberoperaties kan een effectief middel zijn ter bescherming van de internationale rechtsorde en de belangen van de technologische industrie. De EU kan ook met gelijkgezinde landen optrekken en bijvoorbeeld in NAVO-verband een vuist maken. Klein- en grootschalige cyberoefeningen op Europees niveau zijn ook gewenst.

Grondstoffen

De technologische industrie en de samenleving kunnen niet zonder kritieke grondstoffen. Zo is het behalen van de klimaatdoelstellingen een illusie zonder kritieke grondstoffen. Grondstoffen als kobalt en lithium zijn nodig voor de productie van windmolens, elektrische auto's, MRI-scanners, zonnepanelen en straaljagers. Problematisch is dat de EU sterk afhankelijk is van derde landen voor toegang tot kritieke grondstoffen. Zo komt ten minste 60 procent van de wereldwijde productie van kobalt uit de Democratische Republiek Congo en is China bij bepaalde grondstoffen (als zeldzame aardmetalen en magnesium) quasi-monopolist.³⁴ Bij veel kritieke grondstoffen heeft China bovendien een machtige positie verworven op het gebied van raffinage.

Afhankelijkheid maakt kwetsbaar. Grondstoffrijke landen realiseren zich al te goed dat zij deze invloed kunnen aanwenden. Tussen 2009 en 2020 verviervoudigde het aantal jaarlijkse exportrestricties op kritieke grondstoffen.³⁵ Om verregaande boycots te voorkomen is het cruciaal dat de EU gezamenlijk optrekt en bereid is zowel haar marktmacht in te zetten als wederzijdse afhankelijkheden aan te wenden. Een positieve ontwikkeling is de lancering van de *EU Critical Raw Materials Act* waarbij de EU werk maakt van een ecosysteem met duurzame mijnbouw, raffinage en circulariteit binnen de EU. Dit onderstreept het belang om de leveringszekerheid van kritieke grondstoffen te vergroten. De EU kan echter niet alleen leunen op binnenlandse maatregelen.

FME verwelkomt dat diversificatie van handelsrelaties één van de speerpunten is van de *Critical Raw Materials Act*. De EU moet daarbij voortborduren op de inzet waarbij grondstoffen door middel van het afsluiten van strategische partnerschappen met grondstoffrijke landen een steeds prominentere plek krijgen in het buitenlandbeleid. Respectievelijk vanwege de omvangrijke lithium- en kobaltreserves zou de EU in dienen te zetten op het sluiten van strategische partnerschappen met Bolivia en de Democratische Republiek Congo. Het bestaande handelsverdrag met Vietnam zou de EU daarnaast moeten uitbreiden met een grondstoffenovereenkomst. Het belang van grondstoffen benadrukt ook de noodzaak tot handelsverdragen te komen met India, Indonesië, Australië en het Mercosur-blok. Zo gaan zeldzame Indiase aardmetalen in windturbines, Indonesisch rubber in autobanden, Australisch lithium in elektrische batterijen en Braziliaans niobium in MRI-scanners.

Handelsbeleid alleen is echter onvoldoende toereikend om de kwetsbaarheden te minimaliseren. Bij kritieke grondstoffen gelden over het algemeen lage invoertarieven.³⁶ De focus moet daarom ook liggen op investeringen in duurzame mijnbouw, raffinagecapaciteiten en infrastructuur. De *EU Global Gateway Initiative* moet hier een belangrijke rol in spelen. Deze Europese strategie richt zich op de bevordering van wereldwijde infrastructuur en beoogt tot €300 miljard aan investeringen tussen 2021 en 2027. Een mogelijke *EU Export Credit Strategy* zou ook investeringen in duurzame mijnbouw en infrastructuur moeten faciliteren. Daarnaast is internationale coördinatie vereist. Zoals de strijd om mondkapjes bij de COVID-19 pandemie al aantoonde, is een race om kritieke materialen onwenselijk. Multilaterale samenwerkingsverbanden blijken tot nog toe echter onvoldoende in staat de markt te reguleren.³⁷ Het is dus positief dat de VS en de EU recent een *Critical Raw Materials Club* aankondigden. Dit samenwerkingsverband wil landen samenbrengen die veel grondstoffen produceren en landen die veel grondstoffen gebruiken. Ten

“De EU moet zorgen voor samenhang tussen alle initiatieven rond duurzaamheidswetgeving”

slotte is het van belang dat de EU de extractie van kritieke grondstoffen op de zeebodem (‘diepzeemijnbouw’) serieus overweegt. Mangaanknollen op de zeebodem bevatten onder andere nikkel en kobalt. Binnen de *International Seabed Authority* (ISA) onderhandelen lidstaten wereldwijd over het al dan niet toestaan van commerciële mijnbouwactiviteiten. Bij een uiteindelijk besluit is een juiste afweging van de voor- en nadelen (ten opzichte van andere vormen van grondstofwinning) van belang.

IMVO

Bedrijven moeten ook buiten de landsgrenzen hun verantwoordelijkheid nemen als het gaat om mens, milieu en maatschappij. Door maatschappelijk verantwoord te ondernemen in het buitenland, kunnen bedrijven zaken doen en tegelijkertijd positieve invloed uitoefenen op zaken als arbeidsomstandigheden en biodiversiteit. Europese wetgeving kan duurzame ketens bevorderen. Met de *Corporate Sustainability Due Diligence Directive* (CSDDD) is er Europese wetgeving in de maak die bedrijven verplicht om gepaste zorgvuldigheid (‘*due diligence*’) toe te passen in hun bedrijfsvoering. Doel

moet zijn om in de huidige zittingsperiode van het Europees Parlement en de Europese Commissie, dus vóór juni 2024, tot een akkoord te komen. Daarbij is het van belang dat uiteindelijke wetgeving rekening houdt met de complexiteit van internationale handelsketens en dat wetgeving streeft naar uiteindelijke Europese harmonisering.

Op het gebied van IMVO kwam de Europese Commissie ook met een voorstel voor een importverbod van door dwangarbeid vervaardigde producten uit derde landen en een verbod dit te exporteren buiten de EU (‘*Forced Labour Ban*’). Het is goed dat de EU hierop inzet. Wereldwijd zijn naar schatting 27,6 miljoen mensen slachtoffer van dwangarbeid.³⁸ Het voorstel gaat uit van een aanpak waarbij nationale autoriteiten, op basis van reële vermoedens van dwangarbeid, onderzoeken uitvoeren. Hiermee richt het zich dus in principe op elke bedrijfsgrootte. Uiteindelijke wetgeving moet dan ook praktisch uitvoerbaar zijn voor het mkb en dient niet uit te gaan van een omkering van de bewijslast. Het is belangrijk dat de EU bedrijven begeleidt bij het uitvoeren van *due diligence*.

Parallel aan de CSDDD en de *Forced Labour Ban* lopen er meerdere duurzaamheidswetgevings-trajecten in de EU. Zo treedt vanaf 2024 stapsgewijs de *Corporate Sustainability Reporting Directive* (CSRD) in werking. Dit verplicht een grote groep bedrijven te rapporteren over duurzaamheid. Daarnaast is er wetgeving over duurzaamheidsclaims in de maak, in de vorm van de *Green Claims Directive*. Aangezien dit betekent dat bedrijven op veel verschillende vlakken verplicht zullen worden te rapporteren, dient de EU te zorgen voor samenhang tussen alle initiatieven. Doel moet zijn om door middel van wetgeving bedrijven in een gelijk speelveld te stimuleren om verantwoord zaken te doen. FME vindt daarnaast dat IMVO per definitie vraagt om een wettelijke regeling en uitvoering op Europees niveau. Europa heeft meer invloed op andere landen en bovendien voorkomt dit ongelijke regels tussen onderlinge EU-lidstaten.

Hoofdstuk 3

Een gelijk speelveld

Voor bedrijven uit de technologische industrie is een gelijk speelveld nodig om eerlijk te kunnen concurreren op de wereldmarkt. Een internationaal gelijk speelveld zorgt ervoor dat bedrijven en landen met gelijke regels en normen opereren en draagt daarmee ook bij aan het bevorderen van duurzaamheid en mensenrechten. De laatste jaren wordt het speelveld echter steeds ongelijker.

De EU kan niet aan de zijlijn toekijken. Diverse defensieve én offensieve maatregelen zijn vereist om de innovatiekracht en internationale concurrentiepositie van technologische bedrijven te versterken.

Handelsbeschermende maatregelen

De EU gebruikt handelsbeschermende instrumenten om oneerlijke handelspraktijken van buitenlandse producenten te bestrijden. Tot voor kort bestonden deze maatregelen uit antidumping-, antisubsidie- en vrijwaringsmaatregelen. Deze zijn relevant voor de technologische industrie. Zo hebben staalproducenten geregeld last van dumping van overcapaciteit door Aziatische landen op de Europese markt. De maximale tijdsduur die de EU heeft om voorlopige antidumping- en antisubsidiemaatregelen op te leggen is nog te lang. Dit is respectievelijk 7 en 13 maanden. Een kortere reactietijd zou de negatieve gevolgen van marktverstoringen verzachten voor bedrijven. Zoals beschreven op pagina 11 zou de EU ook moeten pleiten voor een hervorming van industriële subsidies bij de WTO.

Met recente initiatieven als de *Regulation on Foreign Subsidies*, de *International Procurement*

Instrument en de *Anti-Coercion Instrument* breidt de EU haar defensieve handelsinstrumentarium verder uit. FME verwelkomt deze initiatieven, maar merkt wel op dat het complexe wet- en regelgeving betreft en dat de bewijslast om staatssteun aan te tonen niet of moeilijk mogelijk is. Het is desondanks van groot belang dat de EU haar 'toolbox' daadwerkelijk inzet. Anders is dit afschrikmiddel een lege huls. In aanvulling op een krachtig generiek defensief handelsinstrumentarium, zijn er in het geval van de scheepsbouw Europese sectorspecifieke maatregelen nodig om te beschermen tegen oneerlijke concurrentie. De scheepsbouw is moeilijk te beschermen doordat schepen niet geïmporteerd worden en dus niet langs de douane gaan.

Met oog op het beschermen van de industrie verwelkomt FME de *EU Carbon Border Adjustment Mechanism* (CBAM). Dit mechanisme voorziet in een CO₂-grensbelasting op producten die de EU importeert en heeft in eerste instantie alleen betrekking op de sectoren staal/ijzer, cement, kunstmest, aluminium, waterstof en elektriciteit. Dit voorkomt dat productie zich verplaatst naar landen met minder strenge regels. Daarnaast kan CBAM een positieve

Een gelijk speelveld

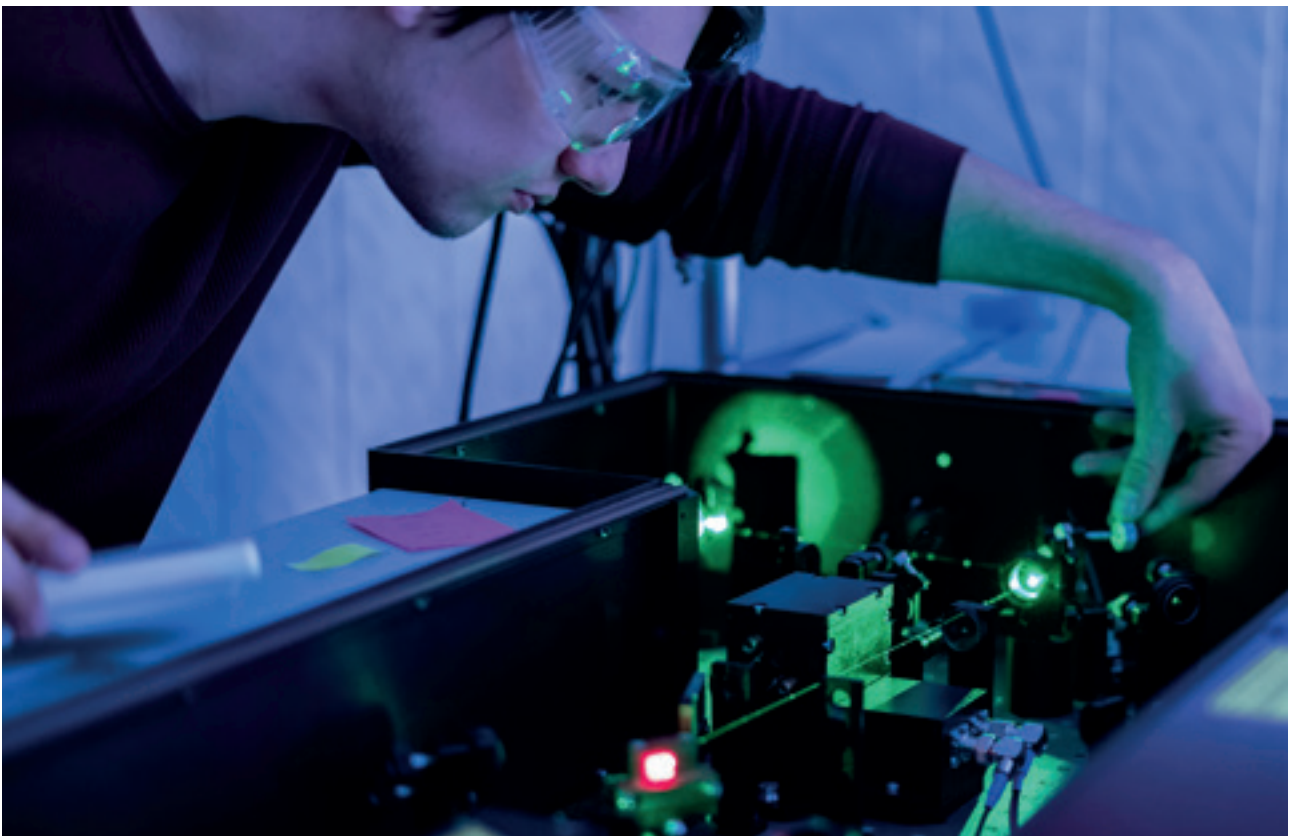
uitwerking hebben voor verduurzaming wereldwijd. De mogelijk complexe berekeningsverplichting voor de desbetreffende bedrijven is wel een punt van zorg. Een uitvoerbare verplichting is nodig om onze exportpositie intact te houden. Ter bevordering van een internationaal gelijk speelveld ligt het daarnaast voor de hand als CBAM stapsgewijs uitbreidt naar andere emissie-intensieve sectoren.

Standaarden

De standaarden van de technologieën van morgen worden vandaag geschreven. Door de omvang van de Europese consumentenmarkt nemen niet-EU landen nieuwe Europese standaarden op gebieden als privacy, mededinging en emissierechten vrijwillig over. Dit is het zogenoemde ‘*Brussels Effect*’. Het is echter zaak dat de EU ook *direct* invloed uitoefent rond standaardisatieprocessen. Zo wordt China steeds

invloedrijker in dergelijke processen. Het reële risico bestaat daarnaast dat de EU inboet aan invloed wanneer andere landen hun economische machtspositie versterken. Verlies van Europese invloed op ‘*standard-setting*’ van nieuwe technologieën heeft niet alleen impact op onze veiligheid en ons toekomstige verdienvermogen, maar ook op de onderliggende waarden van nieuwe standaarden.³⁹ Op het gebied van het mijnen van kritische grondstoffen of quantumtechnologie loopt Europa nu bijvoorbeeld het risico het nakijken te hebben. Het is zaak dat de EU actief bijdraagt aan de ontwikkeling van internationaal erkende technische standaarden van de *International Standardization Organisation (ISO)*, de *International Electrotechnical Commission (IEC)* en de *International Telecommunication Union (ITU)*. Door eensgezindheid kan de Europese private sector haar gewicht in de schaal leggen:

“Het is zaak dat de EU ook *direct* invloed uitoefent rond standaardisatieprocessen”

binnen de ISO en de IEC heeft elk nationaal standaardisatie-instituut immers één stem. Naast het uitoefenen van invloed op standaardisatieprocessen is het voor de technologische industrie van belang dat importproducten uit derde landen voldoen aan de geldende normen. Dit vereist een robuuster markttoezicht van de EU. Momenteel schiet het toezicht tekort en zijn bedrijven vaker aangewezen op certificering door derde partijen. Dit is echter kostbaar. Met investeringen in Europees markttoezicht zijn bedrijven beter beschermd tegen deze praktijken en tegen oneerlijke concurrentie.

Exportcontroles en sancties

Bedrijven uit de Nederlandse technologische industrie exporteren vaak strategische goederen. Dit zijn goederen waarvan de uitvoer niet of met vergunning onder specifieke voorwaarden mag plaatsvinden met oog op veiligheidsredenen en internationale afspraken. FME verwelkomt het voorstel uit de *EU Economic Security Strategy* om tot meer coördinatie in het Europese export-controlebeleid te komen. Momenteel is er door verschillende interpretaties van Europese regels tussen lidstaten namelijk sprake van een ongelijk speelveld. Daarnaast bleek uit de opvolging van de Amerikaanse exportbeperkingen op chiptechnologie dat Nederland in Europa op dit vlak niet strategisch autonoom is. Om toekomstige exportbeperkingen te voorkomen moet de EU gezamenlijk optrekken en moet Nederland steun zoeken bij de EU en individuele lidstaten. Dit is ook van belang omdat Nederland ook op andere hoogwaardige technologieën (zoals fotonica en quantum) een sterke speler is en soortgelijke Amerikaanse beperkingen realistisch zijn. Met Europese rugdekking is Nederland beter in staat een eigen geopolitieke positie in te nemen en is een Chinese tegenreactie beter behapbaar. De *EU-US Trade and Technology Council* (of eventueel de G7), is dan ook het juiste gremium voor dergelijke onderhandelingen. Een juist abstractieniveau bij betere coördinatie in het Europese exportcontrolebeleid is cruciaal: de EU moet voorkomen dat grotere lidstaten exportcontrolebeleid kunnen politiseren en

“Om toekomstige exportbeperkingen te voorkomen moet de EU gezamenlijk optrekken”

dat nationale economische belangen van kleinere lidstaten in het geding komen. Wereldwijd gebruiken landen sancties steeds vaker als instrument voor hun buitenlandbeleid. Met name door de sancties volgend op de Russische inval in Oekraïne in februari 2022 nam het aantal actieve sancties wereldwijd tussen februari 2022 en juni 2023 toe met bijna 220 procent.⁴⁰ Bij voortzetting van de huidige sancties en eventuele toekomstige sancties (tegen andere grote handelspartners) is het van belang dat de EU lering trekt uit de ervaringen met de sanctiepakketten tegen Rusland. Om de effectiviteit van sancties te vergroten moet de EU de implementatie per lidstaat goed evalueren en een niet-uniforme toepassing van regels voorkomen. Met oog op het risico van omzeiling van sancties via andere landen is het ook van belang dat de EU onderzoek doet naar de secundaire effecten van sancties en de gevolgen van de extraterritoriale werking van sancties. De EU zou daarnaast moeten werken aan het reduceren van (de impact van) sancties van derde landen met extraterritoriale werking. Deze beperken de bewegingsvrijheid van de EU en Europese bedrijven, en ondermijnen het streven naar open strategische autonomie.

China

China is een belangrijk land voor de Nederlandse technologische industrie door de centrale positie die China inneemt in de mondiale waardeketens. Aan de andere kant wil China uitgroeien tot een onafhankelijke technologische grootmacht middels hun ambitieuze 'Made in China' industriebeleid en schuwt het hier weinig middelen voor. 'Technologische zelfredzaamheid' is anno 2023 het mantra. China's industriepolitiek gaat gepaard met grote hoeveelheden staatssteun in sectoren die de Chinese overheid van strategisch belang acht (zoals basismetaal, zonnepanelen en scheepsbouw).^{41,42,43} Nederlandse bedrijven hebben hierbij last van onzuivere Chinese handelspraktijken, in zowel binnen- als buitenland. Onrechtmatige staatssteun, dumping, gedwongen technologieoverdracht bij het aangaan van *joint ventures*, cyberaanvallen, bedrijfspionage en oneerlijke publieke aanbestedingen maken het Nederlandse bedrijven moeilijk – en soms geheel onmogelijk – wereldwijd te concurreren. Dergelijke handelspraktijken bedreigen de toekomst van de Nederlandse en Europese maakindustrie.

China's rol in de wereldeconomie vraagt daarom om een rationele en proactieve aanpak ten behoeve van het behoud van het Nederlandse concurrentievermogen en -innovatiekracht. Naast de afbouw van risicovolle strategische afhankelijkheden moet het doel zijn om via economische diplomatie slim om te gaan met deze wederzijdse afhankelijkheden en te streven naar een gelijkwaardige balans. Volledige ont koppeling (*'decoupling'*) is onzinnig en raakt de Nederlander hard in de portemonnee. In plaats daarvan moet Europa inzetten op risicomitigatie (*'derisking'*). Het gebruik van de eerder beschreven generieke/sectorspecifieke defensieve handelsinstrumenten en de inzet op het

afbouwen van de afhankelijkheid van kritieke grondstoffen kunnen hier sterk aan bijdragen. De EU moet er daarnaast op aandringen dat China zelf beter handhaaft op overtredingen van oneerlijke handelspraktijken. Dit vindt momenteel onvoldoende plaats. De EU dient een eventueel instrument om uitgaande investeringen te screenen alleen te gebruiken bij zeer uitzonderlijke gevallen. Bij economische veiligheidsmaatregelen moet de focus liggen op *daadwerkelijke* risico's voor nationale veiligheid rond sensitieve technologie. Een ondubbelzinnige definitie van 'sensitief' is daarbij noodzakelijk. Oudere producten of complete productcategorieën moet de EU niet lichtzinnig bestempelen als 'sensitief', met alle ongewenste handelsbeperkende effecten van dien. Tot slot dient de EU met een herziening van de EU China-strategie uit 2021 te komen. De huidige strategie is niet meer up-to-date en zorgt nog voor te veel inconsistentie tussen de strategieën van onderlinge EU-lidstaten.⁴⁴

De VS

Nederland en de VS hebben van oudsher nauwe economische relaties. De VS is de grootste investeerder in Nederland en de belangrijkste niet-EU-handelspartner van Nederland.^{45,46}

Nederlandse tech-startups profiteren van de jaarlijkse instroom van miljarden euro's aan Amerikaans durfkapitaal en vice versa dragen Nederlandse innovaties bij aan oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen, zoals rond methaan- en CO₂-reductie in de zuivelsector in Californië. De laatste jaren waait er echter een protectionistischere koers in het Witte Huis, waarbij 'America First' en recenter 'Buy American' centraal staan. De Amerikaanse importheffingen op staal en aluminium, de *Inflation Reduction Act* (IRA) en de *CHIPS and Science Act* zijn daarbij exemplarisch. Als onderdeel van de strijd om technologisch leiderschap met China schroomt de VS daarnaast niet om handelsbeperkende maatregelen op te leggen in binnen- en buitenland. Zo verviervoudigde tussen 2018 en 2022 het aantal personen, entiteiten, organisaties en bedrijven op de *US Entity List*. Specifieke vergunningen voor de (her)export of overdracht van specifieke items zijn noodzakelijk bij opname op deze lijst.⁴⁷ Restricties rond chiptechnologie, kunstmatige intelligentie en quantumcomputing zijn inmiddels het doelwit en raken ook Nederlandse bedrijven.

Het is van belang dat Europa niet blindelings meegaat in dergelijk technologieprotectionisme en handelt op basis van eigen belangen. Open strategische autonomie betekent immers ook dat Europa open strategisch autonoom moet zijn ten opzichte van de VS. Dit sluit nauwe samenwerking en coördinatie uiteraard niet uit. Met oog op de handelsspanningen is het positief dat de *EU-US Trade and Technology Council* in het leven is geroepen. Dit biedt een forum om standaarden te ontwikkelen en gezamenlijke

belangen te formuleren. Hierin zouden de EU en VS tot een 'Mutual Recognition Agreement' moeten komen voor de conformiteitsbeoordeling van machines en elektrische apparatuur. Momenteel zijn exporteurs regelmatig genoodzaakt hun producten onnodig dubbel te laten certificeren. Daarnaast moet de EU inzetten op verlenging van het 'EU-US Global Arrangement on Sustainable Steel and Aluminium'. Deze tijdelijke deal loopt af in december 2023 en maakte in 2021 een eind aan het bilaterale geschil over staal en aluminium. Zonder akkoord bestaat het risico dat miljarden aan importheffingen terugkeren. Ook draagt verlenging van de deal bij aan verduurzaming en het voorkomen van mondiale overcapaciteit. Ten slotte spoort FME de EU aan om snel tot een grondstoffenakkoord met de VS te komen. Met een dergelijk akkoord kunnen producten uit de EU in aanmerking komen voor belastingvoordelen vanuit de IRA.

India

In 2023 werd India het land met het hoogste inwoneraantal in de wereld, en naar verwachting is India in 2030 de op twee na grootste economie ter wereld. Ook vanwege India's strategische ligging in de Indo-Pacific, zal het voor de EU een steeds belangrijkere rol spelen op het wereldtoneel. Hoewel de EU al India's grootste handelspartner is en Nederlandse investeringen in India tussen 2017 en 2020 al met 60 procent toenamen, ligt er op het gebied van technologische samenwerking nog veel onbenut potentieel.^{48,49} Premier Modi zet de laatste jaren in op een vergroting van de productiecapaciteit door middel van een 'Make in India' campagne en heeft als doelstelling dat India in 2047 een ontwikkelde economie is. Technologische samenwerking moet centraal staan in de relatie tussen de EU en India. Europese technologische

innovaties zullen een sleutelrol spelen bij de voorgenomen Indiase ontwikkeling. De in 2022 in het leven geroepen *EU-India Trade and Technology Council* is een goede eerste stap in de juiste richting. Nauwere samenwerking tussen India en de EU kan voor beide partijen bijdragen aan de gedeelde wens strategische afhankelijkheden verminderen. Zo liggen er kansen rond samenwerking op defensietechnologie, zeker nu Rusland door het voeren van de Oekraïne-oorlog minder defensiematerieel kan exporteren.⁵⁰ Ook kan India aantrekkelijk zijn voor de productie van zonnepanelen, duurzame mijnbouw en het opzetten van R&D samenwerkingsprojecten voor halfgeleiders en ruimtevaart.

Om de vruchten van de samenwerking te kunnen plukken, is het noodzakelijk dat de EU een verdere verbetering van het Indiase handels- en investeringsklimaat initieert. In de 'Ease of Doing Business ranking' van de Wereldbank en de 'Global Innovation Index' van de World Intellectual Property Organisation (WIPO) steeg India tussen 2014 en 2022 al respectievelijk van plek 142 naar plek 63 en van plek 76 naar plek 40.^{51,52,53} Echter lopen bedrijven momenteel nog te vaak aan tegen hoge tarieven, onvoorspelbaar overheidsbeleid, complexe wet- en regelgeving en ontoereikende infrastructuur. Het is daarom positief dat de EU en India in 2022 de onderhandelingen over een handelsakkoord herstartten. Dit zal de wederzijdse handel een impuls geven. Het uiteindelijke handelsakkoord moet technische handelsbarrières minimaliseren en intellectuele eigendomsrechten beter beschermen.

Afrika

Lang was de relatie met Afrika onderbelicht in Europa's buitenlandbeleid. Door de toenemende Chinese en Russische invloed in het continent, de COVID-19 crisis en de Oekraïne-oorlog lijkt het tij gekeerd. In toenemende mate is het besef ingedaald dat Afrika van strategisch belang is. Daarmee vraagt de benadering om een paradigmaverschuiving: van traditionele ontwikkelingshulp naar een handelsrelatie op basis van gelijkwaardigheid. Dit houdt bijvoorbeeld in dat de EU moet voorkomen om als gevolg van te hoge standaarden Afrikaanse landen in de handen van niet-EU-landen te drijven. Het potentieel van Afrika als handelspartner is nog onvoldoende benut: ondanks dat 16,3 procent van de wereldbevolking in Afrika leeft, zijn de 54 Afrikaanse landen gezamenlijk betrokken bij slechts 2,6 procent van de wereldhandel.⁵⁴ De deelname van Afrikaanse landen in waarde-

ketens is dan ook laag.⁵⁵ Gezien de helft van de wereldwijde bevolkingsgroei tussen nu en 2050 plaatsvindt in Afrika zal de relevantie van het continent op het wereldtoneel eerder toenemen dan afnemen.⁵⁶

Met de voorziene groei is er ook een grotere noodzaak tot toegang tot technologieën. De Nederlandse technologische industrie is goed gepositioneerd om oplossingen te bieden bij uitdagingen rond zaken als landbouw, urbanisering, infrastructuur en duurzame mijnbouw. De €150 miljard die de *Global Gateway Initiative* tussen 2021 en 2027 mobiliseert voor investeringen in Afrika biedt bedrijven een kans om hun kennis en kunde in te zetten. Het beter aanhaken van mkb'ers bij aanbestedingen is wel een aandachtspunt. Met het oog op de toename aan ongereguleerde exportfinanciering en daarmee het ongelijke speelveld in Afrika juicht FME het idee toe van een mogelijke *EU Export Credit Strategy*. Ten slotte moet de EU actievere handelspolitiek bedrijven met Afrika. Met de *Economic Partnership Agreements* (EPAs) zijn er tussen de EU en een aantal Afrikaanse regio's al een aantal samenwerkingsverbanden. Streven zou echter moeten zijn om uiteindelijk te komen tot een handelsakkoord tussen Europa en Afrika. In dat kader is de inwerkingtreding van het AfCFTA in 2021 een positieve ontwikkeling. Bij volledige implementatie van het verdrag is de AfCFTA qua landenaantal 's werelds grootste vrijhandelsverdrag en elimineert het 90 procent van de tarieven binnen Afrika. Met een uiteindelijk handelsakkoord met de EU zou handel ruwweg met €60 miljard (22 procent) kunnen toenemen.⁵⁷

Het Verenigd Koninkrijk

Sinds de Brexit is de handelsrelatie tussen het Verenigd Koninkrijk (VK) en de EU/Nederland fundamenteel veranderd. Ondanks de uitgebreide 'EU-UK Trade and Cooperation Agreement' (TCA) die sinds 2021 in werking is getreden, is de Nederlandse export naar het VK sterk teruggelopen. In 2021 was de Nederlandse exportwaarde 21 procent minder dan het pre-corona jaar 2019 waarin het VK nog onderdeel was van de EU.⁵⁸ Bedrijven uit de technologische industrie ervaren belemmeringen in de vorm van invoertarieven, nieuwe technische productregelgeving en complexe douaneprocedures. Het VK blijft echter nog steeds één van de belangrijkste handelspartners van Nederland. Om de vruchten te kunnen blijven plukken van de relatie is het belangrijk om te streven naar zoveel mogelijk harmonisering met toekomstige Europese wet- en regelgeving. Dit voorkomt onnodige administratieve lasten voor zowel Britse als Europese ex- en importeurs. Dat is dus een gezamenlijk belang. Zo is het wenselijk als het VK de nieuwe set aan normen uit de aanstaande *EU Machinery Regulation* overneemt. Daarnaast moeten de EU en het VK de aflooptdatum van de tijdelijke oorsprongsregels verlengen van 2024 naar 2027. De voorziene wijzigingen in de regels zijn onhaalbaar en ongunstig voor elektrische autoproducenten aan beide kanten van het Kanaal.

Ook op geopolitiek vlak is het van belang als de EU nauwe relaties onderhoudt met het VK. De EU en het VK zouden hun posities moeten coördineren en krachten moeten bundelen op onderwerpen waarbij er sprake is van een gedeeld belang. Te denken valt aan internationale standaarden, defensie en toegang tot kritieke grondstoffen.

De ruimte

Zelfstandige toegang tot de ruimte en een zelf-scheppende ruimtevaartsector is voor Nederland en Europa van groot strategisch, economisch en geopolitiek belang. Geopolitieke verschuivingen vinden niet alleen plaats op de aarde. Hoewel er al langer sprake is van een race naar de maan, beperkt de ruimtewedloop zich tegenwoordig niet meer alleen tot wetenschappelijke experimenten en is er ook een focus op ruimtemijnbouw. Zo zijn er grote hoeveelheden aan silicium en aluminium te vinden.⁵⁹ Dit gaat gepaard met een militarisering van de ruimte, waarbij steeds meer landen zich mengen in de 'space race'. Internationale wetgeving om dit in goede banen te leiden, ontbreekt.⁶⁰ Daarmee is er voor de private sector onzekerheid rond kwesties als eigenaarschap of procedures rond ongelukken. Inmiddels hebben Japan, Luxemburg, de Verenigde Arabische Emiraten en de VS nationale wetgeving geïmplementeerd met als uitgangspunt dat mineralen uit de ruimte toebehoren aan het land dat de grondstoffen mijnt.⁶¹ Om een verdere wedloop

te voorkomen moet er op zijn minst op Europees niveau wetgeving komen. Parallel hieraan zijn forsere investeringen in onderzoek en innovatie nodig. Hoewel de *European Space Agency* (ESA) recent haar investeringen opschroefde, kan het niet opboksen tegen de financiële slagkracht van China en de VS.⁶²

Toegang tot de ruimte is ook essentieel voor snelle en veilige communicatie en voor de aanpak van klimaatverandering. Optische satellietcommunicatie biedt een oplossing bij de toenemende vraag om data snel en veilig te delen. Satellietmetingen kunnen emissies nog gedetailleerder in kaart brengen en een oplossing bieden voor het huidige gebrek aan meetdata van emissies. De Nederlandse technologische industrie is uitstekend gepositioneerd voor ontwikkeling van optische satellietcommunicatie en voor commerciële instrumenten voor emissie-monitoring en dataverwerking in Europees verband.

Rusland

Sinds de grootschalige invasie van Rusland in Oekraïne in februari 2022 zijn de relaties tussen Rusland en de EU op een dieptepunt belandt. Het grote aantal Europese sanctiepakketten dwong bedrijven uit de technologische industrie fabrieken te sluiten en leidde tot diverse problemen in toeleveringsketens. Hoewel Rusland voor de industrie eerder een relevante partner was voor energie, grondstoffen en als afzetmarkt, is het met een oorlog op het Europese continent van belang dat de EU zich naar deze crisis gedraagt. Met het huidige regime in het Kremlin is een reset in de EU-Rusland relatie op korte termijn onwaarschijnlijk.

Op middellange termijn is enige vorm van relatie echter wel van belang. Rusland zal ook in de toekomst een belangrijke rol spelen bij grensoverschrijdende zaken als klimaatverandering of de voedselvoorziening in ontwikkelingslanden.⁶³ Bovendien is het voor Europa's streven naar open strategische autonomie onwenselijk als Rusland verder in China's handen drijft. Een sterk Chinees-Russische as is niet in het belang van de veiligheid en economie van Europa én de wereld. Ondanks dat de oorlog voortduurt, is het van belang dat Europese beleidsmakers nu al nadenken over de toekomstige relatie met Rusland en de discussie over de herziening van de huidige vijf principes starten.⁶⁴

Bronnen

1. CBS (2022). Nederland Handelsland.
2. Global Trade Alert (2023). Independent monitoring of policies that effect world commerce.
3. Dieter & Biederman (2023). The New Advocacy for Autarky: Self-Sufficiency is Now Once Again Becoming Popular for Geopolitical Reasons.
4. IMF (2023). Geoeconomic Fragmentation and the Future of Multilateralism.
5. Okano-Heijmans (2023). Ontkoppelen is niet de oplossing voor ons probleem met China. Clingendael Spectator.
6. Rijksoverheid (2023). Voordeel handelsafspraken voor Nederland.
7. Atradius & Evofenedex (2023). Trends in Export 2023.
8. HCSS (2023). Competitie tussen grootmachten en maatschappelijke stabiliteit in Nederland: de risico's van Russisch gas, Chinese grondstoffen en Taiwanese chips voor vitale sectoren.
9. Australian Strategic Policy Institute (2023). ASPI's Critical Technology Tracker: The Global Race for Future Power.
10. Eurostat (2023). EU trade in high-tech products up in 2022.
11. European Round Table of Industrialists (2022). ERT Benchmarking Report 2022.
12. TNO (2023). De waarde van de Nederlandse industrie.
13. Eurostat (2022). International trade in goods by type of good.
14. Europese Commissie (2021). Questions and Answers: An open, sustainable and assertive trade policy.
15. PwC (2017). The Long View How will the global economic order change by 2050?
16. Bruegel (2023). Economic efficiency versus geopolitical resilience: strategic autonomy's difficult balancing act.
17. HCSS (2020). Adjusting the Multilateral System to Safeguard Dutch Interests.
18. Global Trade Alert (2023). Independent monitoring of policies that affect world commerce.
19. CBS (2021). Internationaliseringsmonitor 2021, derde kwartaal, Niet-tarifaire maatregelen.
20. CBS (2023). Merendeel exporterende industrie heeft geen zorgen over handelsbeleid.
21. Europese Commissie (2023). Markten buiten de EU.
22. Europees Parlement (2021). Benefits of EU trade agreements for small and medium-sized enterprises (SMEs).
23. Adviesraad Internationale Vraagstukken (2022). Slimme industriepolitiek: een opdracht voor Nederland in de EU.
24. Woolcock, S. (2019). WTO rules OK? Not any more
25. Robert Schuman Centre for Advanced Studies (2021). From EU-Japan-US Trilateral to a Plurilateral Initiative on Subsidies.
26. Schöfer, T. & Weinhardt, C. (2022). Developing-country status at the WTO: the divergent strategies of Brazil, India and China.
27. CATO Institute (2022). The Black Hole of National Security.
28. Europese Commissie (2023). Commission staff working document on digital trade negotiations with the Republic of Korea and Singapore.
29. Centre for International Governance Innovation (2023). Mitigating Global Fragmentation in Digital Trade Governance A Case Study.
30. Accenture (2022). Harnessing the power of the semiconductor value chain.
31. World Bank Group (2020). World Development Report 2020: Trading for development in the age of global value chains.
32. Europese Commissie (2021). Strategic dependencies and capacities.
33. Clingendael, TNO & SEO Economisch Onderzoek (2023). Geo-economische monitor.
34. Rijksoverheid (2022). Grondstoffen voor de grote transities.
35. OECD (2023). Raw materials critical for the green transition: Production, international trade and export restrictions.
36. Rietveld et al. (2022). Strengthening the security of supply of products containing Critical Raw Materials for the green transition and decarbonisation.
37. Egmont Institute (2023). The CRM Act in a global perspective.
38. ILO (2022). Global Estimates of Modern Slavery Forced Labour and Forced Marriage
39. Adviesraad Internationale Vraagstukken (2022). Slimme industriepolitiek: een opdracht voor Nederland in de EU.
40. Castellum (2023). Russia Sanctions Dashboard.
41. Center for Strategic & International Studies (2020). Hidden Harbors: China's State-backed Shipping Industry.
42. Ambaw, D. T., & Thangavelu, S. (2022). Industrial subsidies and impact on exports of trading partners: Case of China. Review of Development Economics, 26, 1310–1337.
43. Forbes (2021). China Helped Make Solar Power Cheap Through Subsidies, Coal And Allegedly, Forced Labor.
44. MERICS (2023). From a China strategy to no strategy at all: Exploring the diversity of European approaches.
45. CBS (2019). Internationaliseringsmonitor, eerste kwartaal, Verenigde Staten.
46. CBS (2022). Nederland Handelsland: Export, import & investeringen.
47. Observer Research Foundation (2023). The Great U.S.-China Tech Decoupling: Perils of Techno-Nationalism
48. CBS (2023). Handel Nederland – India.
49. Clingendael (2023). How strategic tech cooperation can reinvigorate relations between the EU and India.
50. Foreign Policy (2023). Russia's Boom Business Goes Bust.
51. World Bank (2023). Ease of Doing Business rankings.
52. World Intellectual Property Organization (2014). Global Innovation Index 2014.
53. World Intellectual Property Organization (2022). Global Innovation Index 2022.
54. UNCTAD (2019). Key Statistics and Trends in Regional Trade in Africa.
55. Brakman, S. & Van Marrewijk, C. (2023). Factsheet Afrika: handel en waardeketens.
56. VN (2023). Population.
57. Brakman, S. & Van Marrewijk, C. (2022). Factsheet Afrika: van hulp naar handel.
58. CBS (2022). Minder goederen, meer diensten naar het VK in 2021.
59. Trouw (2022). Goudkoorts op de maan: er begint een nieuwe race om grondstoffen.
60. Peperkamp, L. (2020). An Arms Race in Outer Space.
61. Baker McKenzie (2021). Japan: Legal issues in space business in Japan - Volume 2.
62. Science | Business (2022). European Space Agency €16.9B budget not enough to catch up with US and China, says industry
63. World Bank (2023). GDP (current US\$).
64. European Parliament (2018). The EU's Russia Policy: Five guiding principles.

Over FME

FME is de ondernemersorganisatie voor de technologische industrie. Onze 2.200 leden zijn technostarters, handelsbedrijven, middelgrote en kleine industrie (mki) en grote industrie/multinationals die actief zijn in de sectoren metaal, elektronica, elektrotechniek en kunststof. Er werken bij onze leden 220.000 medewerkers. De gezamenlijke omzet van de FME-leden bedraagt €119 miljard en zij exporteren voor €59 miljard. FME werkt intensief samen met 30 partnerbranches.

Oktober 2023

Postbus 190, 2700 AD Zoetermeer
Zilverstraat 69, 2718 RP Zoetermeer
belangenbehartiging@fme.nl